

СТРАТИФІКАЦІЯ ПРАКТИК ДОЗВІЛЛЯ

У статті на прикладі практик дозвілля населення Києва аналізується взаємозв'язок стилю життя і критеріїв соціальної стратифікації. Емпіричною основою стали дані моніторингу Інституту соціології НАН України за 2012, 2010 та 2008 роки. За допомогою порівняльного аналізу виявляються особливості дозвілля киян, конструюється стратифікована класифікація практик дозвілля та досліджується вплив різноманітних ресурсів на вибір занять у вільний від роботи час. Найбільшою мірою відрізняється дозвілля заможних і бідних, зайнятих і безробітних, представників престижних професій і з рівнем престижу нижче середнього, міських жителів і вихідців із сільської місцевості, освічених і неосвічених, ініціативних і пасивних.

Keywords: *leisure, lifestyle, social stratification.*

Ключові слова: *практики дозвілля, стиль життя, соціальна стратифікація.*

Ключевые слова: *практики досуга, стиль жизни, социальная стратификация.*

Традиція використовувати поняття стилю життя в дослідженні соціальної стратифікації має тривалу історію. Скажімо, М.Вебер розглядав стиль життя як певну характеристику статусних груп, сформованих у результаті нерівного розподілу статусної почесності. Остання, своєю чергою, може означати будь-яку якість, що оцінюється більшістю людей. Наприклад, проживання на певній вулиці, походження, харизма, формальна освіта чи діяльність. Поряд з цим бажання належати до певної статусної групи супроводжується рядом очікувань з боку оточуючих, тому кожному подібному колу людей властивий набір правил, принципів поведінки, певні “умовності”, яких необхідно дотри-

муватись [2, с. 96–105]. Тож, за М. Вебером, стиль життя – це характерна для певного кола осіб діяльність та щоденна практика, що відображає ідеологічні уявлення та переконання. Т. Веблен розглядає поняття стилю життя в сучасному для нього суспільстві як демонстративне споживання, покликане символізувати успіх та належність до обраних. Міркування Г. Зіммеля полягають у тому, що стиль життя – це прагнення людини до ідентичності та спосіб самовираження, зокрема тяжіння до збігу внутрішнього змісту особистості, її потреб та устремлінь, і зовнішньої соціально прийнятної форми їх реалізації [5, с. 78–80]. Тому безперечною є необхідність операціоналізації та включення індикаторів стилю життя в методики, спрямовані на визначення соціального становища індивіда. Поряд із тим постають питання, як саме стратифікуються позиції індивідів у просторі стилів життя і як цей простір перетинається з іншими вимірами соціальної нерівності [6; 8].

Стиль життя для П. Бурдьє, як похідна від габітусу цілісна сукупність преференцій та виборів, передбачає певні структури споживання, серед яких ним виділено три основні: харчування, культура та зовнішність (або представницькі витрати). Культурним практикам властиво змінюватись від благородних, вже в силу своєї рідкості й притаманності виключно групам, які володіють водночас найбільшим економічним та культурним капіталами, до вульгарних через їх доступність та поширеність і характерність для найбільш збіднілих груп. Згідно з поглядами П. Бурдьє символічний вираз класової позиції чи стиль життя має своєю підставою смак, що керує процесом перетворення речей в ознаки позицій [1]. М. Шульга опрацьовує категорію стилю життя як таку, що може одночасно або окремо зумовлюватися: традицією, свідомим чи несвідомим вибором одного з існуючих типів поведінки та бажанням самореалізації чи самоствердження [9].

Результати емпіричних досліджень, спрямованих на розв'язання цієї проблеми, зокрема отримані П. Бурдьє, які встигли стати класикою, свідчать, що культурні прак-

тики зумовлюються вихованням, рівнем освіти та соціальним походженням [4, с. 294]. Г.Мюллер серед факторів, що впливають на вибір життєвого стилю, звертає увагу на матеріальні й культурні ресурси, форму родини, характер улаштування домашнього і сімейного життя та ціннісні установки індивіда [10]. А.Ручка досліджував взаємозв'язок між належністю до певної соціально-професійної групи та обсягом культурного капіталу, і згідно з отриманими ним результатами об'єктивованій культурний капітал зумовлюється матеріальним станом, тоді як розподіл обсягу культурних практик серед професійних груп не має статистично значущих відмінностей [7]. Н.Коваліско засвідчує, що представники однієї страти обирають схожі практики, зокрема верхівці ієрархії властиве символічне споживання, дотримання високих стандартів життя та демонстрація досягнень, тоді як нижні страти задовольняють мінімальні потреби і обирають практики, спрямовані на виживання. Спираючись на цей факт, Н.Коваліско запропонувала використовувати порядок практик для визначення позиції індивіда в соціальному просторі на рівні з іншими критеріями соціальної стратифікації. У рамках розробленої концептуальної моделі "позиції & диспозиції & практики" порядок практик відображається рівнем їх інтенсивності, показник розраховується на основі усіх зазначених відповідей кожного респондента щодо тих видів занять, якими він займався протягом останнього року [3, с. 56–57].

Зважаючи на актуальність удосконалення підходів для визначення місця індивіда в соціальній структурі шляхом урахування відмінностей стилю життя, метою нашої статті є з'ясування, як саме стиль життя взаємопов'язаний і співвіднесений з іншими критеріями соціальної стратифікації, зокрема економічним, владним, соціальним, особистісним та критерієм визнання. У межах нашого дослідження зосередимось на дозвіллі киян, оскільки інфраструктура столиці задає різноманіття шансів і визначає можливість вибору неоднорідних зразків дозвілля. У цьому

пошуку на прикладі практик дозвілля населення Києва розглядаються особливості стилю життя обраної групи, конструюється стратифікована класифікація дозвілля згідно з його інтенсивністю й досліджується відношення вибору занять у вільний від основної й домашньої роботи час та критеріїв соціальної стратифікації.

Аналіз проводився на основі даних моніторингу Інституту соціології НАН України. Задля збільшення наповненості обраної групи, попередньо, три масиви даних за 2012, 2010 та 2008 роки було об'єднано, що загалом становить 5401 респондент, мешканці Києва становлять 5,4% (293 респонденти). Критерії соціальної стратифікації операціоналізовані так: до економічного зараховано матеріальний стан сім'ї, до владного – статус зайнятості для відображення рівня й наявності повноважень, як права впливати на дії інших та здійснювати контроль через накази та розпорядження. Критерій визнання представлений через престиж типів зайнятості. Заняття упорядковувались відповідно до рівня престижності професій, що належать до конкретного типу. Рівень престижу визначався через оцінки, що дані респондентами в рамках моніторингу 2012 р. Використовувалась 5-бальна шкала, де 1 означає дуже високий престиж професії, 2 – високий, 3 – середній, 4 – низький, 5 – дуже низький. Так, перша група включає професії з найвищим рівнем престижу, що відповідають таким типам зайнятості, як: професійний політик, керівний працівник та службовець держапарату, керівник підприємства, установи чи сільгосп підприємства. Середнє значення оцінок престижу професії міністра рівне 1,5, депутата – 1,7, керівника банку – 1,8, директора заводу – 1,9. Друга група об'єднує професії з високим рівнем престижу, це спеціалісти у галузі науки, культури, охорони здоров'я, освіти, дошкільного виховання (вчений – 2,3, лікар 2,4, актор – 2,8), підприємці у великому, середньому, дрібному або індивідуальному бізнесі (підприємець – 2,5, фермер – 2,8, комерсант – 3). Далі йдуть професії з середнім рівнем престижу: спеціалісти технічного профілю (інженер – 3,1, агроном – 3,1), працівники

правоохоронних органів, військовослужбовці (військово-службовець – 3,1). Остання група професій з рівнем престижу нижче середнього містить категорії службовців з числа допоміжного персоналу (медсестра – 3,3, водій – 3,5, офіціант – 3,7), кваліфікованих робітників (телемеханік – 3,6, швачка – 3,7, майстер-годинникар – 3,7) та працівників сільгоспідприємств (механізатор, тракторист, комбайнер – 3,7). Соціальний критерій стратифікації зображується походженням респондента, зокрема відповіддю на запитання, в якому населеному пункті минула переважна частина дитинства. Крім того, в аналізі репрезентовані такі особистісні чинники, як рівень освіти й ініціативність, окреслена відповіддю на запитання, чи хотіли б Ви відкрити свою справу.

Загалом, найпопулярнішими видами дозвілля серед українців є перегляд телепередач (86%), читання газет (52%), відпочинок нічого не роблячи (44%), відвідини та прийом гостей (43% і 42% відповідно). Порівнюючи дозвілля киян та українців у цілому, перші частіше проводять свій вільний час за комп'ютером заради пошуку інформації, ігор тощо. Окрім того, більш популярними є такі види дозвілля, як прослуховування музики, читання художньої літератури, шопінг, виїзд за місто заради відпочинку на природі, заняття спортом (ранкова гімнастика, фізкультура, відвідування плавального басейну, заняття у спортивній залі, на стадіоні чи спортмайданчику), робота за сумісництвом та вивчення спеціалізованої літератури, перегляд відео- та відвідування кінотеатру. Набагато нижчі позиції у рейтингу за популярністю занять серед мешканців Києва, порівняно з іншими українцями, займають рибальство, мисливство, збирання грибів, крім того, заняття з дітьми, що включає спільне виконання домашніх завдань, ігри чи прогулянки. Хоча і серед жителів і Києва, і загалом України за цим заняттям проводить час однакова кількість опитаних (29% і 28% відповідно), упорядкувавши всі 36 практик за популярністю, заняття з дітьми для мешканців України займатиме сьоме місце, а серед киян – лише 12-е (табл. 1).

Таблиця 1
Відмінності практик у вільний від основної
та домашньої роботи час залежно
від місця проживання жителів України (%)

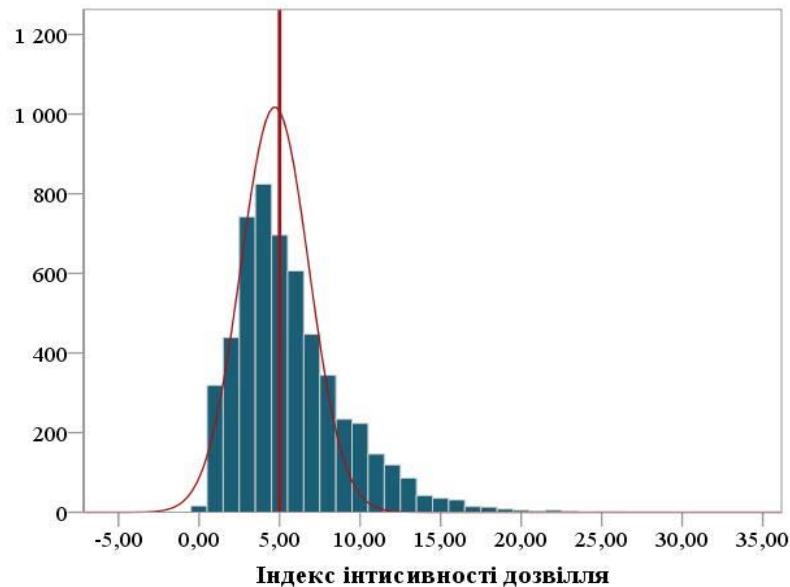
<i>Види практик, участь у яких фіксувалась за останній тиждень перед опитуванням</i>	<i>Київ, n = 293</i>	<i>Місто (понад 250 тис. осіб), n = 1706</i>	<i>Невелике місто, n = 1513</i>	<i>Село, n = 1861</i>	<i>Вся Україна, n = 5373</i>
Перегляд телепередач	84	85	87	86	86
Читання газет	60	51	53	52	52
Просто відпочинок, нічого не роблячи	46	47	44	41	44
Відвідування гостей	49	47	44	38	43
Прийом гостей	42	43	42	42	42
Прослуховування радіопередач	43	32	34	36	35
Заняття з дітьми	29	29	29	25	28
Прослуховування музики	39	30	28	20	27
Шопінг	34	31	28	19	26
Відвідування церкви	27	19	21	29	24
Заняття з комп'ютером	46	30	24	12	23
Читання художньої літератури	37	26	24	15	22
Відпочинок на природі	30	15	16	9	14
Ранкова гімнастика і фізкультура	24	17	13	8	13
Перегляд відео	20	13	11	7	11
Праця за сумісництвом	16	10	10	6	9
Вивчення літератури за спеціальністю	14	10	9	4	8
Настільні ігри	10	9	7	6	7
Біг, оздоровчі прогулянки	13	8	7	3	6
Рибальство, мисливство, збирання грибів	5	5	6	6	6
Відвідування ресторану, нічного клубу тощо	10	6	7	3	5
Прикладна творчість	8	5	5	3	5
Відвідування клубів, дискотек	6	4	4	4	4
Написання листів	4	5	5	3	4
Громадська робота	8	4	4	4	4
Відвідування кінотеатру	17	5	3	2	4
Заняття в спортивній залі тощо	11	6	4	1	4

Продовження таблиці 1

Види практик, участь у яких фіксувалась за останній тиждень перед опитуванням	Київ, n = 293	Місто (понад 250 тис. осіб), n = 1706	Невелике місто, n = 1513	Село, n = 1861	Вся Україна, n = 5373
Відвідування бібліотеки	4	4	4	3	4
Відвідування театрів, концертів, музеїв тощо	9	5	3	1	3
Колекціонування, фотографування тощо	3	4	3	2	3
Відвідування спортивних видовищ	6	4	2	2	3
Художня творчість	3	3	4	1	3
Експериментальна подорож	3	2	2	1	2
Відвідування курсів, гуртків, студій	3	2	1	1	1
Участь у художній самодіяльності	1	1	1	1	1
Раціоналізаторство, конструювання	1	1	1	1	1

Для розгляду стратифікації дозвілля за його інтенсивністю використовувався адитивний індекс, що розрахований як сума всіх відповідей кожного опитаного. Обчислення індексу передбачає перевірку внутрішньої узгодженості обраних змінних за допомогою коефіцієнта б Кронбаха, перевірку відповідності форми розподілу нормальному виду за допомогою непараметричного тесту Колмогорова – Смирнова і значень асиметрії та ексцесу. Тож для 34 змінних коефіцієнт надійності (б Кронбаха) дорівнює 0,747. У статистичній літературі таке значення визнається вдалим. Чим ближче значення коефіцієнта до 1, тим більша узгодженість між усіма пунктами. Форма розподілу значень індексу приблизно відповідає нормальній кривій (оцінка за допомогою тесту Колмогорова – Смирнова свідчить про статистичну достовірність відмінності розподілу від нормального виду на рівні 0,001, утім, величини асиметрії й ексцесу не перевищують допустимі значення від -2 до 2) (рис. 1).

На наступному етапі значення індексу групувались у категорії, що відповідають типам інтенсивності дозвілля.

Рис. 1. Форма розподілу значень індексу інтенсивності дозвілля

Найбільш прийнятним вірогідно здається поділ розмаху на три рівні інтервали. Утім, зважаючи на значення асиметрії (1,2), що свідчить про зсув у бік менших значень, при діленні діапазону на три частини, до першого типу було б віднесено 82% респондентів. Тому найчисельніша категорія розділена на дві. Таким чином, класифікація респондентів залежно від інтенсивності дозвілля включає такі типи: перший – інертне дозвілля, що передбачає від одного до чотирьох видів практик; другий – помірне дозвілля, від п'яти до восьми видів практик; третій – активне дозвілля, від 9-ти до 16-ти видів різноманітних практик; і нарешті, четвертий тип – динамічне дозвілля, від 17-ти до 26-ти видів практик.

У цілому для України найчисельнішою є група респондентів, яким притаманний інертний тип дозвілля (табл. 2). Порівняно з усією Україною мешканці Києва вирізняють-

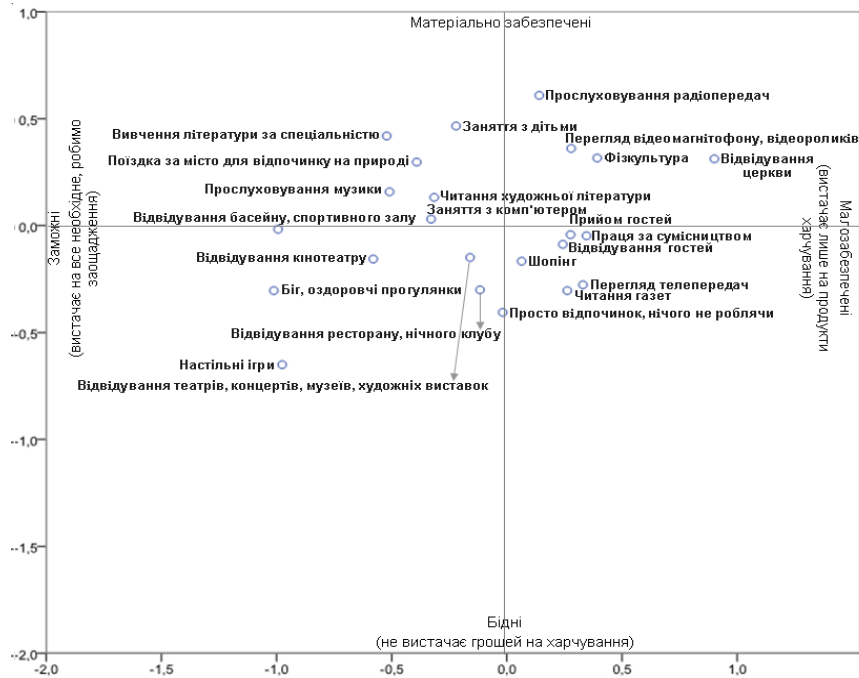
Таблиця 2

Класифікація дозвілля за інтенсивністю

Типи	Частота		%	
	Україна	Київ	Україна	Київ
Інертне дозвілля	2324	64	43,2	21,8
Помірне дозвілля	2093	120	38,9	41,0
Активне дозвілля	916	101	17,0	34,5
Динамічне дозвілля	52	8	1,0	2,7
Всього	5385	293	100	100

ся активністю дозвілля, якщо для України середнє значення індексу рівне 5,7, то для киян – 7,6. Крім того, категорія, представники якої віднесені до активного типу дозвілля, у Києві значно більша – 34,5%, поруч з 17% по всій Україні. Серед жителів столиці інертний тип дозвілля частіше приписується старшим віковим групам від 50 до 60 років, які мають середній, загальний чи спеціальний рівень освіти. Загалом, на інтенсивність дозвілля киян впливає матеріальне становище, статус зайнятості, престиж типу зайнятості, соціальне походження, вік та сімейний стан. Критерій незалежності χ^2 -квадрат свідчить про залежність змінних.

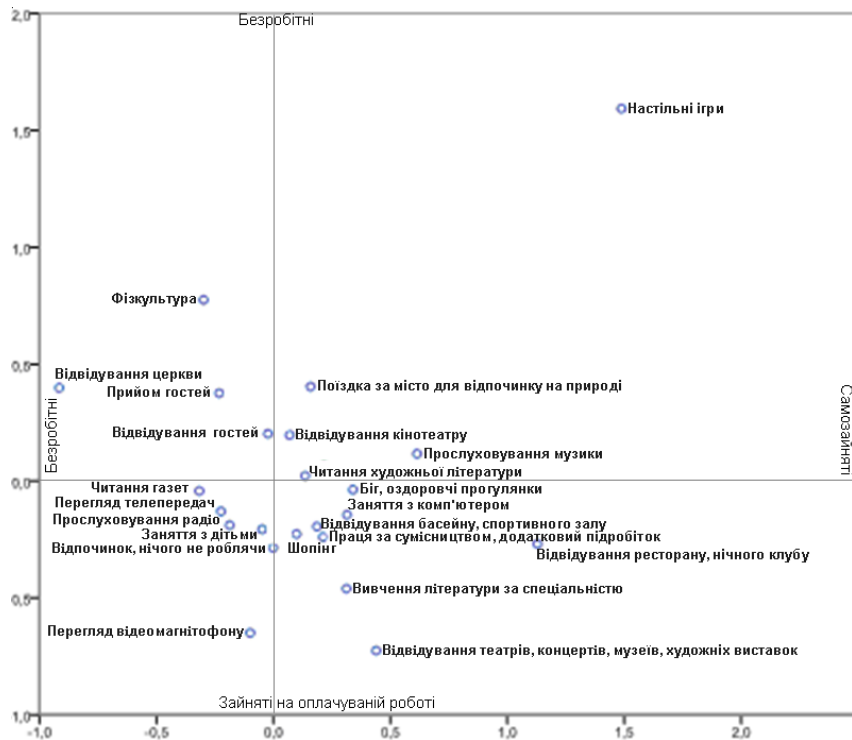
Подібно П.Бурдье для дослідження зв'язку між перевагами видів дозвілля та критеріями соціальної стратифікації було обрано метод аналізу відповідностей. З розгляду було виключено категорії тих видів занять, наповненість яких не перевищувала 30 респондентів. Усі рішення представлені у двовимірному просторі, де сингулярне значення осей перевищує 1, а відсоток поясненої інерції становить близько 80%. Останній є достатньо добрим показником якості. Винятком є рішення для дозвілля та рівня освіти, де відсоток поясненої інерції становить 60%. Отже, розглядаючи відношення між матеріальним станом та способи проведення дозвілля, зазначимо, що головна відмінність полягає в статках, які витрачаються на дозвілля. Тому практики, головним чином, поділяються на ті, які

Рис. 2. Карта відповідності між матеріальним станом сім'ї та практиками дозвілля

потребують матеріальних витрат, і ті, що ні. Заняття варіюються по головній горизонтальній осі, яка пояснює 62% інерції, від практик заможних киян до практик малозабезпечених. Вертикальна вісь розділяє дозвілля так чи інакше забезпечених громадян від вільного часу тих, кому не вистачає навіть на харчування (рис. 2).

Найбільш матеріально забезпечені кияни проводять дозвілля, піклуючись про фізичну форму, обираючи біг, оздоровчі прогулянки або відвідування плавального басейну, спортивного залу. До того ж відвідують кінотеатри, слухають музику, виїжджають на природу та вивчають літературу за спеціальністю. Менш забезпечені обирають заняття з дітьми, читання художньої літератури, заняття

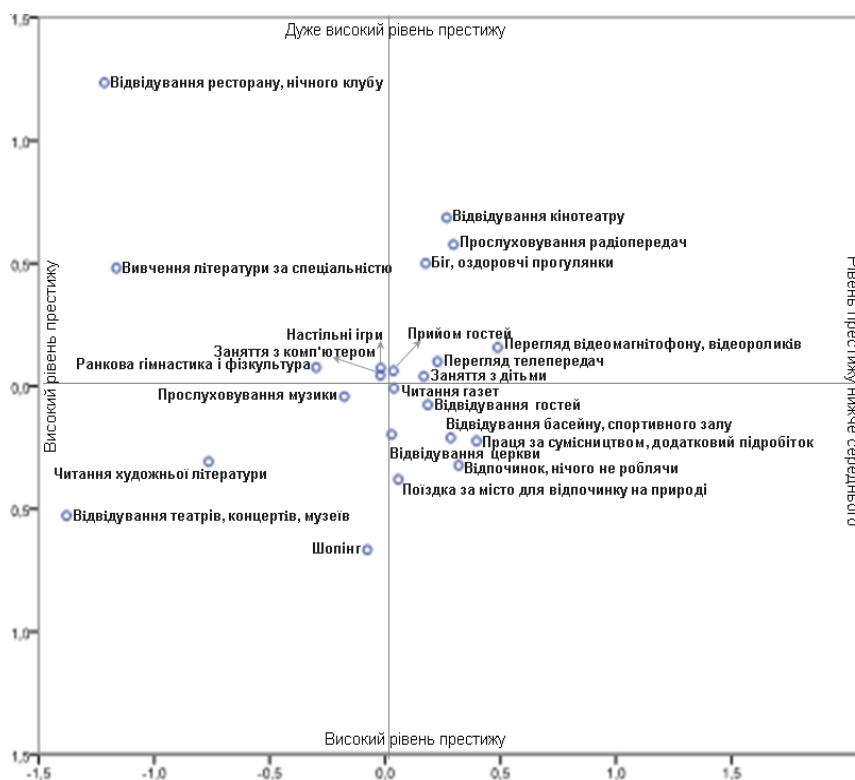

Рис. 3. Карта відповідності між рівнем повноважень та практиками дозвілля

з комп'ютером, похід до ресторану, театру, музею, на концерт, художню виставку, шопінг чи просто відпочинок нічого не роблячи. Малозабезпечені громадяни у вільний час гостюють, дивляться телевизор чи відео, читають газети, роблять фізичні вправи, відвідують церкву або працюють за сумісництвом. Про мешканців Києва, яким не вистачає на харчування, нічого не можна сказати, оскільки категорія віддалена від усіх видів практик.

У межах огляду подібності стилю дозвілля та статусу зайнятості ключовий фактор розбіжності припадає на наявність чи відсутність оплачуваної роботи.

До занять характерних для безробітних можна віднести відвідування церкви, прийом гостей, читання газет, пере-

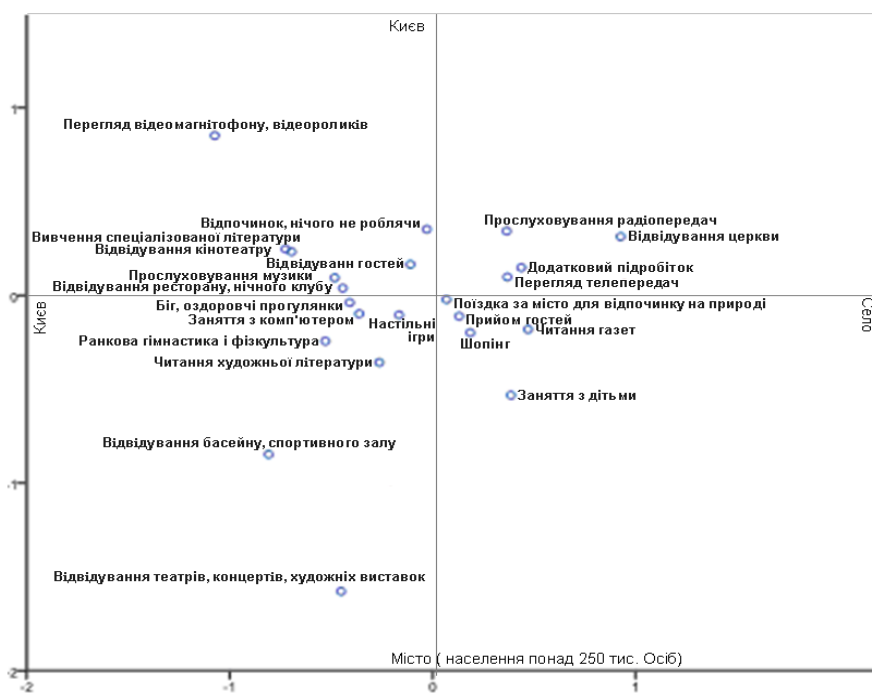
Рис. 4. Карта відповідності між рівнем престижу професії та практиками дозвілля

гляд телепередач. Більшість практик притаманні працюючому населенню Києва, а саме відвідування ресторанів, театрів, концертів, музеїв, художніх виставок, спортзалу, басейну, також оздоровчі прогулянки, шопінг, заняття з комп'ютером, вивчення літератури за спеціальністю і праця за сумісництвом.

Розміщення практик за критерієм визнання, головним чином, здійснюється між полюсами, що представлені заняттями, характерними для професій з високим рівнем престижу та професій з престижем нижче середнього рівня (горизонтальна вісь пояснює 50% інерції із 80%) (рис. 4).

У даному випадку, опосередковано, практики розрізняються за рівнем престижності. До найбільш престижних можна зарахувати лише невелику кількість занять, а саме відвідування ресторанів, клубів та вивчення літератури за спеціальністю. До менш престижних потрапили прослуховування музики, читання художньої літератури, візити до театрів, музеїв, відвідування концертів, художніх виставок та шопінг. До найменш престижних – праця за сумісництвом, відпочинок нічого не роблячи і перегляд відео.

Диференціація дозвілля за соціальним критерієм, зокрема соціальним походженням, переважно виконується між практиками тих, хто провів дитинство у Києві, і тих,

Рис. 5. Карта відповідності між соціальним походженням і практиками дозвілля (відповіді на запитання “В якому населеному пункті минула переважна частина Вашого дитинства?”)

переважна більшість дитячих літ минула у селі (горизонтальна вісь описує 65% інерції). Поряд з цим відмінність полягає також між заняттями киян та тих, хто зріс у місті з населенням понад 250 тис. осіб (частка поясненої інерції вертикальної осі – 22%) (рис. 5).

До практик вихідців із села головне зараховується відвідування церкви, до занять мешканців Києва, які переважну частину дитинства провели в місті з населенням понад 250 тис. осіб, – візити до театру, музею, на концерти, художні виставки, читання художньої літератури, відвідування басейну, спортивного залу. До дозвілля жителів Києва, дитинство яких минуло в столиці, віднесено такі

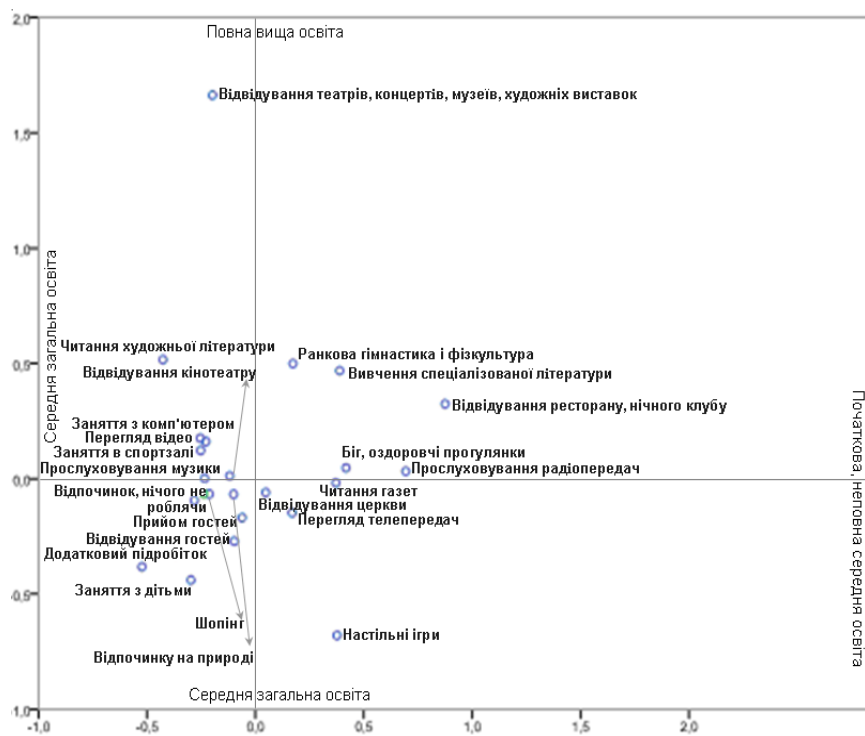

Рис. 6. Карта відповідності між рівнем освіти та практиками дозвілля

практики, як перегляд відео, відпочинок нічого не роблячи, прослуховування музики, вивчення літератури за спеціальністю, відвідування кінотеатрів.

Особистісні чинники так само впливають на вибір практик дозвілля, зокрема, він зумовлений, по-перше, наявністю чи відсутністю загальної середньої освіти, по-друге, наявністю чи відсутністю повної вищої освіти. Здебільшого у даному розрізі дозвілля різняться своїм культурним рівнем та мірою різноманіття (рис. 6).

Найбільша відповідність для групи із загальним середнім рівнем освіти виявилась для таких практик, як заняття з дітьми, праця за сумісництвом, додатковий підробі-

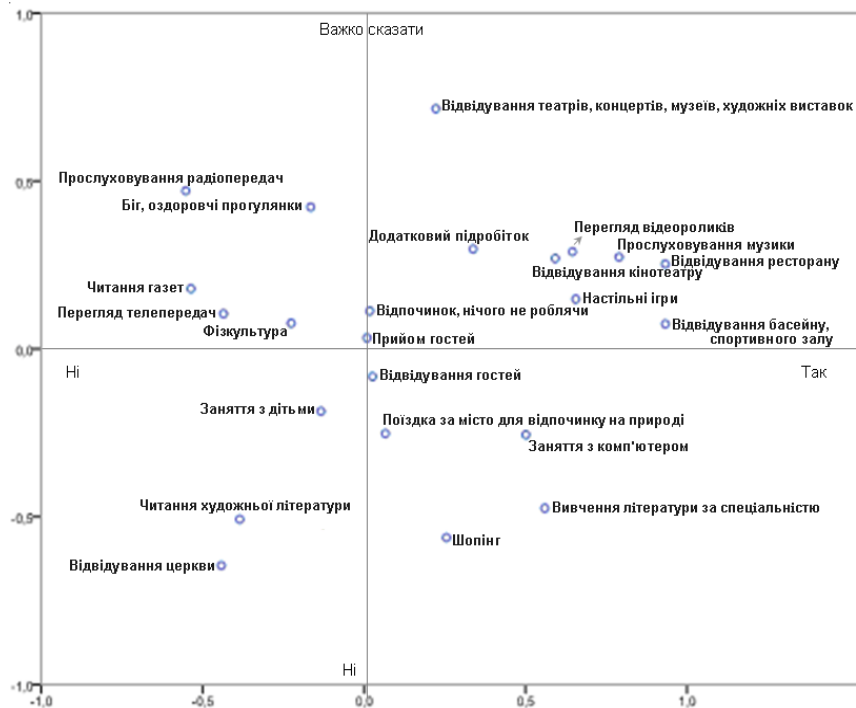

Рис. 7. Карта відповідності між ініціативністю та практиками дозвілля (відповіді на запитання "Чи хотіли б Ви відкрити свою справу?")

ток, гостювання, відпочинок на природі та просто нічого не роблячи. Походи до ресторанів, нічних клубів або прослуховування радіопередач головне властиво особам з початковим рівнем освіти. Жителям Києва з найвищим рівнем освіти більшою мірою притаманно на дозвіллі відвідувати театри, концерти, музеї, художні виставки, виконувати ранкову гімнастику, читати художню та спеціалізовану літературу.

У розрізі таких індивідуальних якостей, як ініціативність, життєдіяльність та водночас готовність брати на себе відповідальність, стилі дозвілля розміщуються між протилежностями, що різняться рівнем прагнення стати підприємцем або самозайнятим (рис. 7).

Жителі Києва, які зовсім не мають бажання відкрити власну справу надають перевагу відвідуванню церкви, читанню художньої літератури та заняттям з дітьми. Тим, хто не визначився, близькі такі практики дозвілля, як відвідування театрів, концертів, музеїв, художніх виставок. Особам, які прагнуть розпочати власну справу, властиво проводити вільний час відвідуючи ресторани, басейни, спортзали, кінотеатри, переглядаючи відео, розважаючись настільними іграми і слухаючи музику. Окрім того, у цьому випадку спостерігається явний розподіл на “чоловічі” й “жіночі” заняття, оскільки ініціативність і активність стосовно матеріальної незалежності та бажання відкрити власну справу більш характерне чоловікам. Критерій незалежності χ^2 -квадрат двовимірної таблиці для зазначених характеристик свідчить про статистично значущу відмінність між наявними й очікуваними значеннями.

Підсумовуючи проведений аналіз, зазначимо, що особливостями обраної для розгляду групи є те, що, по-перше, кияни більше зосереджені на професійній діяльності, оскільки поряд з іншими видами практик вони частіше проводять свій вільний час за заняттям з комп'ютером, роботою за сумісництвом та вивченням літератури за спеціальністю. Водночас як заняття з дітьми відходить на другий план. По-друге, значення адитивного індексу свідчать,

що жителі столиці ведуть значно активніше дозвілля, тип активного дозвілля для Києва становить 34,5%, поруч з тим, що для України цей тип становить 17% опитаних. Стосовно характеру пов'язаності стилю дозвілля та критеріїв соціальної стратифікації, то аналіз відповідностей дає змогу зробити ряд узагальнень, корисних для подальшого вивчення проблеми. Зокрема, найбільші розбіжності у манері проводити вільний час спостерігаються щодо особистісних критеріїв, як-от ініціативність та соціальне походження (значення інерції – 0,061 і 0,058 відповідно), менша диференціація згідно з матеріальним станом, статусом та престижем типу зайнятості (значення інерції – 0,045), найменша диференціація дозвілля відповідно до рівня освіти (значення інерції – 0,031). Втім, гранично вирізняється дозвілля заможних і бідних, зайнятих і безробітних, представників престижних професій і з рівнем престижу нижче середнього, міських жителів і вихідців із сільської місцевості, освічених і неосвічених, ініціативних і пасивних. Спостерігається схожість структур даних для економічного та владного критеріїв, відмінність преференцій полягає в обсязі витрат на дозвілля. Найменш забезпечені особи, які не мають оплачуваної роботи, обирають практики дозвілля, що не потребують матеріальних витрат (перегляд телепередач, гостювання), крім того, частіше відвідують церкву. Особи з середнім рівнем забезпеченості схильні обирати культурні види дозвілля, відвідування кінотеатрів, театрів тощо, тоді як матеріально забезпечені мешканці Києва скоріш вибирають відвідування плавального басейну чи спортивного залу. Аналізуючи дозвілля найманих працівників, відмітимо, що тим, хто не має повноважень, властиві практики за потребою: заняття з дітьми, вивчення літератури за спеціальністю, праця на додатковій роботі. Кияни, які мають повноваження, радше обирають розважальні види дозвілля (прогулянки, відвідування ресторанів, нічних клубів). Критерій визнання значною мірою диференціює стиль дозвілля, до переліку занять, що обирають представники професій

з високим рівнем престижу, відносяться лише декілька. Чим вищий рівень престижу професії, тим ексклюзивніші види дозвілля обирають їхні представники і навпаки, чим нижчий престиж, тим банальніші практики дозвілля. Група з найвищим рівнем престижу на дозвіллі відвідує ресторани, з високим – читає художню літературу, ходить по магазинах, у театри, музеї, із середнім рівнем престижу – гостює, ходить до церкви та дивиться телевізор. Так само, чим нижчий рівень освіти тим нижчий культурний рівень дозвілля (перегляд телепередач, гостювання), і чим вищий рівень освіти, тим вищий культурний рівень (читання художньої літератури, відвідування концертів, художніх виставок). Соціальне походження відбивається на виборі практик так: особи, які переважно більшість дитячих літ провели в місті з населенням понад 250 тис. осіб, обирають культурні практики, відвідування театрів, концертів, музеїв, художніх виставок, поруч з тим кияни, дитинство яких минуло у столиці, радше віддають перевагу відвідуванню ресторану, нічного клубу. Цей факт, очевидно, пояснюється тезою Г.Мюллера стосовно того, що верстви, які мають більші можливості, прагнуть меншою мірою до опанування культурних стилів і навпаки. Використання даного твердження так само правомірне для економічного та владного критеріїв.

Література

1. Бурдьє П. Различение: социальная критика суждения / П.Бурдьє ; пер. с фр. О.Кирчик ; под ред. Н.Шматко, В.Радаев // Экономическая социология [Электронный журнал]. – 2005. – Т. 6, № 3. – С. 25–48. – Режим доступа к журн. : http://ecsoc.hse.ru/data/556/588/1234/ecsoc_t6_n3.pdf
2. Вебер М. Основные понятия стратификации / М.Вебер // Человек и общество : хрестоматия ; под. ред. С.А.Макеева. – К. : Ин-т социологии НАН Украины, 1999. – С. 85–106.

3. *Коваліско Н.* Теорія практик, практики і дослідження стратифікованих порядків / Н.Коваліско // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2010. – №2. – С. 49–63.

4. *Культура – суспільство – особистість* : навч. посіб. / за ред. Л.Скокової. – К. : Ін-т соціології НАН України, 2006. – 396 с.

5. *Куценко О.* Трансляция социокультурных различий / О.Куценко, Ю.Сорока, В.Сема // Новые социальные неравенства / под. ред. С.А.Макеева. – К. : Ин-т социологии НАН Украины, 2006. – С. 73–115.

6. *Міняйло І.В.* Поняття стилю життя: можливість операціоналізації в рамках дослідження соціальної стратифікації / І.В.Міняйло // Наукові записки НаУКМА. – К. : Вид-чий дім КМ Академія, 2006. – Т. 58. – С. 80–85.

7. *Ручка А.* Дисперсія культурного капіталу в сучасному українському соціумі: порівняльний аналіз / А.Ручка // Українське суспільство 1994–2005. Динаміка соціальних змін / за ред. В.Ворони, М.Шульги. – К. : Ін-т соціології НАН України, 2005. – С. 312–321.

8. *Шафир М.А.* Анализ соответствий: представление метода / М.А.Шафир // Социология: 4М. – 2009. – №28. – С. 29–44.

9. *Шульга М.* Стиль споживання мешканців України / М.Шульга // Українське суспільство 1994–2005. Динаміка соціальних змін / за ред. В.Ворони, М.Шульги. – К. : Ін-т соціології НАН України, 2005. – С. 365–375.

10. *Muller H.* Sozialstruktur und Lebensstile. Der neue theoretische Diskurs über soziale Ungleichheit / Hans-Peter Muller. – Frankfurt am Mein : Suhrkamp, 1997. – 435 s.